

Okoliczności powstania i losy Medizinische Akademie Danzig (MAD) w latach 1935-1945 – biografie profesorów (cz. 4)

KLOSE Hermann Friedrich Heinrich (1879-1968) – profesor zwyczajny, chirurg. Urodzony 31 sierpnia 1879 r. w Ibbenbüren w Westfalii jako syn urzędnika kolejowego. Świadectwo maturalne otrzymał w 1898 r. w Gutersloh. Studia lekarskie rozpoczął w Getyndze, by po trzech latach kontynuować je w Strasburgu (Alzacja), gdzie w 1903 r. uzyskał dyplom

lekarski. Tam też obronił pracę doktorską *O szkarlatynie u dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem gorączki*¹. Szkolił się z chirurgii we Frankfurcie nad Menem u profesorów L. Relma i V. Schmiedena. Brał udział w I wojnie światowej w ramach kompanii sanitarnej. Odznaczony Krzyżem Żelaznym I Klasy. W 1916 r. habilitował się we Frankfurcie na podstawie pracy *Chirurgie der Thymusdrüse*. W 1924 r. objął kierownictwo Oddziału Chirurgii Szpitala Miejskiego w Gdańsku, przemianowanego w 1935 r. na Klinikę nowo powstałej Państwowej Akademii Medycyny Praktycznej (od 1940 r. Medizinische Akademie) w Gdańsku, którą prowadził do 1945 r.^{1,2,3,4,5,6,7,8}. Był przede wszystkim specjalistą w zakresie chirurgii jamy brzusznej, tarczycy i układu moczowo-płciowego. W jego Klinice wykonywano też operacje urazowo-ortopedyczne. Prof. Heinrich Klose posiadał liczne zdolności i wielorakie zainteresowania. Grał na fortepianie i skrzypcach, uprawiał wspinaczkę górską, chętnie zajmował się stolarką, ogrodnictwem i amatorskim pilotażem samolotów. Interesowały go sztuka, filozofia, etyka lekarska i historia medycyny. Był jednym z dwóch gdańskich lekarzy (wraz z prof. Fuchsem), spośród 88 osób, które otrzymały „Kreuz von Danzig” I Klasy, ustanowiony 31 sierpnia 1939 r. przez gauleitera Alberta Forstera i przyznawany za wybitne zasługi dla ruchu narodowo-socjalistycznego²³. Po zajęciu Gdańska przez Armię Czerwoną w końcu marca 1945 r. wraz ze swoim Oberarztlem doc. Johannssenem pozostał w Gdańsku. Przed śmiercią lub zesłaniem na Syberię uratował go zapewne fakt, że w 1938 r. z powodzeniem operował ówczesnego przewodniczącego Rady Najwyższej ZSRR, Michaiła Kalinina. Według Andrzejewskiego⁷ Klose miał wyjechać z Gdańska do Niemiec we wrześniu 1945 r. Według Zajączkowskiego¹ Klose pozostał kierownikiem Kliniki Chirurgicznej w Gdańsku do czerwca 1945 r., potem znalazł się w rosyjskiej niewoli i był brutalnie przesłuchiwany. Scholz und Schoeder są zdania⁶, że Klose otrzymał pozwolenie na wyjazd do Niemiec dopiero w 1948 r. Pewne jest, że po wojnie znalazł się on w Berlinie Wschodnim, gdzie przez rok prowadził Klinikę Chirurgii Szpitala Friedrich-Wilhelm-Hufeland (Berlin-Buch), a potem był wieloletnim

szefem Kliniki Chirurgicznej w Berlinie-Friedrichshain. W 1951 r. został członkiem Akademii Nauk NRD. Był wieloletnim członkiem Rady Miejskiej w Berlinie Wschodnim. Bardzo ceniony i poważany przez współpracowników i pacjentów oraz wysoko odznaczany przez władze NRD, zmarł 19 listopada 1968 r., w wieku 89 lat, w Bad Eilsen. Był ojcem dwóch synów (Oswalda i Ericha – dr med. i pediatra) oraz córki Helgi.

KLUCK Hellmuth Adalbert (1894-1967) – dr med., internista. Urodzony 25 września 1894 r. w Gdańsku. Po studiach medycznych we Wrocławiu, Würzburgu i Berlinie oraz otrzymaniu w 1920 r. prawa wykonywania zawodu lekarskiego (*Approbation*) był w latach 1920-1925 asystentem Oddziału Chorób Wewnętrznych Szpitala Miejskiego w Gdańsku (ordynator prof. Adolf Wallenberg). W 1921 r. obronił na Uniwersytecie Wrocławskim pracę doktorską *Apoplektiforme Erkrankung in der medialen unteren Brückengegend. Blutung aus einer rechten arteria mediana pontis inferior*. Potem pracował jako lekarz powiatowy i portowy w Gdańsku. W 1931 r. wstąpił do NSDAP (nr członkowski 719.865). Rok później⁹ został członkiem SS (nr 46.084). Należał również do NS-Związku Lekarzy (NS Ärztebund). W połowie września 1935 r. awansował do stopnia SS-Standartenführer (Oberst). W latach 1933-1936 był senatorem ds. zdrowia publicznego (Volks-gesundheit) WMG. W 1935 r. został pierwszym dyrektorem nowo powstałej Państwowej Akademii Medycyny Praktycznej w Gdańsku^{3,4}. W jej ramach prowadził wykłady z zakresu medycyny socjalnej, chorób dziedzicznych i tzw. higieny rasowej. Był również kierownikiem Urzędu ds. Zdrowia Publicznego oraz prezydentem Czerwonego Krzyża w Wolnym Mieście Gdańsku. Według Watermanna⁴ i Żydowo¹⁰ w 1936 r. opuścił Gdańsk, aby udać się do Teheranu (Persja) celem utworzenia tam cesarskiej wyższej uczelni medycznej. Według wersji podanej przez Klee⁹, a powtórzonej m.in. przez Wikipedię, Kluck miał zostać w 1936 r. pozbawiony w Gdańsku wszystkich stanowisk, wydalony z partii i wyjechać jako przedstawiciel niemieckich firm farmaceutycznych do Brazylii. Według Schenka¹¹, Kluck zostawił żonę i dzieci i wyjechał do Brazylii z fryzjerką Stanisławską. Pewne jest, że w 1939 r. przebywał ponownie w Niemczech i pracował w firmie farmaceutycznej Schering AG. W trakcie II wojny światowej był członkiem Zarządu Alpinen Chemischen AG w Kufstein. Po wojnie pracował jako lekarz ogólny w Bad Eilsen. Od 1954 r. pełnił stanowisko kierownika Wydziału Zdrowia w Ministerstwie Spraw Socjalnych Dolnej Saksonii. Zmarł w 1967 r.

KOLL Werner (1902-1968) – prof. zwyczajny, dr phil., dr med., farmakolog. Urodzony 25 lutego 1902 r. w Kilonii jako syn Jürgena Kolla, nauczyciela i Elisabeth z d. Barfuß. W 1932 r. poślubił w Kilonii dr med. Margarete z d. Schröder, bezdzietny. Studiował chemię i medycynę w Kilonii i Monachium. Doktoryzował się z chemii (Kilonia, 1927 r.) i medycyny (Frankfurt/M., 1928 r.). Początkowo pracował w Instytucie Farmakologii w Berlinie. Od 1931 r. prowadził chemiczno-farmakologiczne badania w Kilonii. W 1936 r. habilitował się we Frankfurcie/M. (*Die Spätinfektion nach Elliot, ihre Behandlung und ihre Heilerfolge anhand des Operationsmaterials der Uni-versitäts-Augenklinik Frankfurt/M.*), gdzie został uniwersyteckim docentem prywatnym, a w 1940 r. profesorem nadzwyczajnym¹². W latach 1940-1945 kierował Instytutem Farmakologii Medizinische Akademie Gdańsk, gdzie w 1943 r. mianowany został profesorem zwyczajnym^{3,4,5,6,8}. Jako jeden z najlepszych znawców gazu trującego „Tabun” został w 1944 r. naukowym doradcą Karla Brandt’a (Generalleutnant Waffen-SS), chirurga, jednego z organizatorów eutanazji i zbrodniczych eksperymentów na więźniach⁹. W 1946 r. został profesorem-gościem (*Gast-professor*) w Kilonii. W latach 1948-1968 był dyrektorem Zakładu Farmakologii Towarzystwa Maxa-Plancka (MPG) w Getyndze (od 1951 r. prof. honorowy farmakologii). Przedmiotem jego szczególnych zainteresowań były nerwowo-farmakologiczne i fizjologiczne aspekty odczuwania bólu i jego zwalczanie za pomocą środków morfinopodobnych, narkotyków, znieczulenia lokalnego i dokręgowego¹⁶. Od 1950 do 1968 r. był przewodniczącym Niemieckiej Komisji Kontroli Leków. W latach 1965-1966 przewodniczył Niemieckiemu Towarzystwu Farmakologii Eksperymentalnej, Klinicznej i Toksykologii. Był współorganizatorem i przewodniczącym Europejskiego Towarzystwa Toksykologii Leków¹³. W 1965 r. otrzymał „Paracelsus-Medaille” Niemieckiego Towarzystwa Lekarskiego. Zmarł 9 listopada 1968 r. w Getyndze.

MEYER Hugo (1893- ?) – prof. zwyczajny, pediatra. Urodzony 16 października 1893 r. w Trieście (wówczas Austria). W 1920 r. doktoryzował się w Monachium. Od 1 października 1925 r. był asystentem, a od października 1927 r. Oberarzt w Klinice Chorób Dziecięcych w Kilonii, gdzie habilitował się 27 lutego 1928 r. We wrześniu 1934 r. mianowany został profesorem nadzwyczajnym^{3,4,5,8,14}. W 1938 r. powołano Meyera, jako profesora zwyczajnego, na stanowisko dyrektora Kliniki Chorób Dziecięcych Medizinische Akademie Danzig (zastąpił zdymisjonowanego prof. Adama), które piastował do 1945 r. Dalsze losy nieznane. Od 1 sierpnia 1932 r. był członkiem NSDAP (nr 1245494).

MONT du Hans Leo Michael Karl Gustav (1902-1979) – docent dr hab. med. (od 1951 r. profesor), chemik. Urodzony 1 maja 1902 r. w Eisenach/Thüringen jako syn dr. med. Karla du Mont. Gimnazjum realne ukończył w rodzinnym mieście. W latach 1921-1922 studiował w Würzburgu nauki przyrodnicze i filozofię, a w latach 1922-1924 matematykę i chemię w Tybindze, Wiedniu i Gryfii (Greifswald). Doktory-

zował się w 1929 r. w Gryfii. Ożenił się z Mią-Alice Anną Charlotte z d. Keil, z którą miał 6 dzieci. W latach 1930-1931 prowadził badania naukowe w University of Pittsburgh i Yale University New Haven (USA). W okresie 1932-1935 był profesorem chemii organicznej na Hawajach, w Japonii i Fu-Jen University w Pekinie (Chiny). Władał biegle angielskim, francuskim i częściowo chińskim. Członkiem NSDAP został w Pekinie w 1934 r. W 1936 r. realizował program naukowo-badawczy w Lipsku. W latach 1937-1940 był pracownikiem naukowym Instytutu Chemii Organicznej TH w Gdańsku, gdzie habilitował się 29 kwietnia 1940 r. (wykład inauguracyjny: *Die Entwicklung der chemischen Kampfstoffe*) i okresowo zastępował prof. Albersa¹⁵. 1 sierpnia 1940 r. został planowym asystentem w Instytucie Fizjologii MAD (dyrektor prof. Schneider). 20 kwietnia 1943 r. mianowany docentem prywatnym przez Ministerstwo Rzeszy ds. Nauki, Wychowania i Oświaty Publicznej w Berlinie. Od 25 marca 1943 r. (po odejściu prof. Maxa Schneidera do Kolonii) pełnił funkcję komisarzycznego kierownika Instytutu Chemii Fizjologicznej Medizinische Akademie Danzig^{3,4,5,6,8,12}. W trakcie pełnienia służby wojskowej zastępował go na tym stanowisku prof. Robert Ammon z Królewca. Po wojnie, w latach 1946-1950, pracował du Mont w przemyśle chemicznym. W 1951 r., jako profesor pozaplanowy (apl. prof.), został kierownikiem Zakładu Chemii Fizjologicznej Kliniki Chirurgicznej w Würzburgu. Zmarł 5 kwietnia 1979 r. w Würzburgu.

NAST Otto (1885-1960) – prof. zwyczajny, dermatolog. Urodził się 19 lutego 1885 r. w Bad Cannstadt. Habilitował się w 1918 r. w Hamburgu. W 1921 r. został ordynatorem Oddziału Dermatologii Szpitala Miejskiego w Gdańsku. W 1935 r. mianowany profesorem zwyczajnym nowo powstałej Państwowej Akademii Medycyny Praktycznej^{2,3,4,5,8,12}. Jego Oddział awansował do miana Kliniki (Klinik für Haut- und Geschlechtskrankheiten). W 1945 r. pozostał w Gdańsku. Według Watermanna⁴ spędził tam kilka powojennych lat lecząc przede wszystkim chorych na kiłę. Wydalony z Gdańska udał się do Getyngi, gdzie przejął prowadzenie uniwersyteckiej Kliniki Dermatologicznej. Emerytowany w 1958 r. Zmarł 11 października 1960 r. w Getyndze. Członek NSDAP od maja 1933 r.¹¹

RAUH Walter Philipp Theodor Rudolf (1900-1987) – prof. zwyczajny, okulista. Urodzony 30 marca 1900 r. w Saarbrücken. Ewangelik. Studiował medycynę w latach 1919-1924 w Bonn, Würzburgu, Monachium i w końcu w Gießen, gdzie w 1926 r. uzyskał doktorat na podstawie pracy *Ursprung der männlichen Keimzellen und die chromatischen Vorgänge bis zur Entwicklung des Spermatocten. Beobachtung an der Ratte*. W 1928 r. poślubił Katharine Henriette Bertę z d. Bastian. W 1929 r. został Oberarzt w Klinice Okulistycznej Uniwersytetu w Gießen, gdzie rok później habilitował się (*Die Entwicklung des „Bienenwarmstars” im Vergleich mit dem experimentellen Tetaniestar. Eine Untersuchung an der weissen Ratte*) i jako uniwersytecki docent prywatny pracował do 1935 r. W latach 1935-1943 był zatrudniony w Klini-

ce Okulistyki Uniwersytetu w Lipsku, gdzie w 1937 r. został profesorem nadzwyczajnym. Od 1943 r. do końca wojny pełnił funkcję dyrektora Kliniki Okulistycznej Medizinische Akademie Danzig^{3, 6, 12}. W 1945 r. został komisarzem zwierzchnikiem, a w 1950 r. dyrektorem i profesorem zwyczajnym Kliniki Okulistycznej Uniwersytetu w Gießen, którą prowadził do emerytury. Zmarł w 1987 r. Był członkiem SA (od 1933 r.) i kilku zawodowych organizacji nazistowskich.

SCHENK Paul (1887-1967) – profesor nadzwyczajny, lekarz internista. Urodzony 10 stycznia 1887 r. w Bydgoszczy. Studiował medycynę na Uniwersytetach w Heidelbergu, Berlinie, Monachium i Wrocławiu. Pracę doktorską obronił w 1913 r. we Wrocławiu. W latach 1914-1918 brał udział w I wojnie światowej. Od 1919 r. był asystentem na Uniwersytecie we Wrocławiu i od 1921 r. w Marburgu, gdzie w 1921 r. habilitował się i w 1926 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Od 1930 r. był ordynatorem Oddziału Chorób Wewnętrznych ewangelickiego Szpitala Diakonisek w Gdańsku. W 1930 r. mianowano go również profesorem nadzwyczajnym w Wyższej Szkole Technicznej (TH) w Gdańsku w zakresie biologii człowieka¹⁵. W styczniu 1945 r. został profesorem nadzwyczajnym Medizinische Akademie Danzig^{3, 4, 8, 12}, skąd udało mu się uciec drogą morską 26 marca 1945 r., tuż przed wkroczeniem Rosjan¹¹. Po wojnie był Oberarztm Kliniki Chorób Wewnętrznych na Uniwersytecie w Marburgu. W 1946 r. został ordynatorem Oddziału Chorób Wewnętrznych Szpitala Diakonisek-Paulinenstift w Wiesbaden. W 1955 r. przeszedł na emeryturę, ale prowadził nadal prywatną praktykę. Zmarł 30 lipca 1967 r. w Bremie. Przedmiotem jego szczególnych zainteresowań były medycyna sportowa, medycyna pracy i medycyna przemysłowa, choroby układu krążenia krwi oraz problemy odżywiania.

SCHMIDT Herbert (1892-1975) – profesor nadzwyczajny, otolaryngolog. Urodzony 6 kwietnia 1892 r. w Lipsku. Po maturze studiował medycynę w rodzinnym mieście, gdzie też uzyskał tytuł doktora. Początkowo szkolił się w zakresie patologii w Jenie (prof. r. Rössle). Był uczestnikiem I wojny światowej. W latach 1923-1925 pracował w Instytucie Medycyny Sądowej Uniwersytetu w Grazu. W 1925 r. zmienił zainteresowania i został asystentem Oddziału Otolaryngologii najpierw w Grazu, potem w Jenie (prof. Johannes Zange). W 1931 r. przybył do Gdańska, gdzie objął prowadzenie Oddziału Otolaryngologii Szpitala Miejskiego. W 1935 r. mianowano go profesorem nadzwyczajnym nowo powstałej Państwowej Akademii Medycyny Praktycznej (od 1940 r. MAD), a jego Oddział otrzymał rangę Kliniki^{2, 3, 4, 6, 12, 16, 17}. Prowadził ją do 1945 r. Po wojnie został Schmidt ordynatorem Oddziału Otolaryngologii Szpitala Ogólnego w Hamburgu-Altonie. W 1958 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 16 lutego 1975 r. w Hamburgu.

SCHMIDT Otto – prof. zw., dr med., dr praw., medycyna sądowa. Urodził się 28 grudnia 1898 r. w Fischenbabke (pol. Rybina) k. Malborka. Był synem rolnika. Po uzyskaniu świadectwa maturalnego uczestniczył w I wojnie światowej. Dyplom lekarza medycyny i tytuł dr med. uzyskał w 1923 r. w Berlinie. W latach 1923-1924 był asystentem Instytutu Patologii Uniwersytetu w Monachium. W kolejnym roku szkolił się z psychiatrii w Szpitalu Miejskim we Wrocławiu. Równocześnie z pracą lekarza studiował prawo i w 1927 r. został doktorem nauk prawnych. W 1926 r. został asystentem Instytutu Medycyny Sądowej we Wrocławiu, gdzie w 1931 r. habilitował się i został docentem prywatnym. W 1937 r., po mianowaniu go profesorem nadzwyczajnym, przeniósł się do Bonn. 1 stycznia 1940 r., jako profesor zwyczajny, objął stanowisko dyrektora nowo utworzonego Instytutu Medycyny Sądowej i Kryminalistyki (Institut f. Gerichtliche Medizin und Kriminalistik) Medizinische Akademie Danzig, gdzie pozostał do 1945 r.^{3, 6, 8, 12, 18}. Po wojnie był lekarzem ogólnym w Rendsburg/Holstein i lekarzem sądowym Wydziału Zdrowia w Hamburgu. W 1949 r. został Schmidt dyrektorem Instytutu Medycyny Sądowej i Kryminalistyki Uniwersytetu w Getyndze^{19, 20}, któremu przewodził do przedwczesnej śmierci w dniu 16 października 1962 r. w Getyndze²¹. Przeżył 64 lata. Od 1938 r. był kandydatem NSDAP⁹.

SCHNEIDER Max (1904-1979) – profesor zwyczajny, lekarz, fizjolog. Urodzony 21 października 1904 r. w Radelmgen, Szwajcaria; ewangelik. Studiował medycynę w Monachium, Bernie i Freiburgu. W latach 1928-1929 był asystentem w Klinice Chorób Dziecięcych Wydziału Medycznego Uniwersytetu we Freiburgu, gdzie w 1928 r. doktoryzował się. W latach 1929-1931 był asystentem Instytutu Fizjologii we Freiburgu. W latach 1931-1932 pracował nadal w Klinice Chorób Dziecięcych we Freiburgu. W latach 1932-1938 był zatrudniony w Instytucie Fizjologii Uniwersytetu w Getyndze, gdzie po habilitacji w 1934 r., mianowano go prywatnym docentem uniwersyteckim. Od 1938 r. do 1939 r. był pozaplanowym profesorem w Getyndze. W latach 1940-1943 Schneider zajmował stanowisko dyrektora Instytutu Fizjologii Medizinische Akademie Danzig, gdzie w 1940 r. mianowano go profesorem nadzwyczajnym^{3, 4, 12}. W roku 1943 przeniósł się do Kolonii, gdzie został profesorem zwyczajnym i dyrektorem uniwersyteckiego Instytutu Fizjologii Prawidłowej i Patologicznej²². Prowadził go do emerytury w 1971 r. Po wojnie, w latach 1963-1964 był rektorem Wydziału Medycznego Uniwersytetu w Kolonii. Zmarł 13 sierpnia 1979 r. w Losone/Tessin w Szwajcarii. Był członkiem Niemieckiej Akademii Badaczy Przyrody „Leopoldina” w Halle an der Saale. W latach 1940-42 nadzorował DFG-projekt: Die Gehi-

rdnuchblutung bei Sauerstoffmangel⁹. Od 1933 r. członek NSDAP (nr 5074728), od 1933 r. SS-Oberscharführer (nr 90112).

dr Michał Grabowski

Piśmiennictwo

1. Zajączkowski T., *Profesor Heinrich Klose (1879-1968) – chirurg w Wolnym Mieście Gdańsku. Przegląd Urologiczny*, 2008, 9 (4), 50.

2. Wolter H., *Aus dem Danziger Ärzteleben. Die Medizinische Akademie, Rundbriefe der Ostpreußischen Arztfamilie*, 1963, 3, 19-21 i 30-31.

3. Grabowski von, M.T.W., *Ärzte und medizinische Versorgung in Danzig in den Jahren 1920-1945, Westpreuen-Jahrbuch, Münster*, 2012, 62, 111-134.

4. Watermann r., *Medizinische Akademie Danzig, Jahrbuch der Albertus-Universität zu Königsberg/Preußen*, Verl. Duncker & Humblot, Berlin-München, 1971, 21, 36-69.

5. Inwentarz „*Medizinische Akademie in Danzig 1935-1945*“, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Gdańsku, nr zespołu: 1230. (Albrecht H. – teczka 10/1230/0/8; Bohn H. – 10/1230/0/10; Großmann E. – 10/1230/0/18; Kauffmann F. – 10/1230/0/26; Klose H. – 10/1230/0/28; Koll W. – 10/1230/29; Meyer H.

6. Scholz H., Schoeder P., *Ärzte in Ost- und Westpreußen. Leben und Leistung seit dem 18. Jahrhundert. Medizinische Akademie Danzig. Ostdeutsche Beiträge*. Aus dem Göttinger Arbeitskreis, Verl. Holzner, Würzburg, 1970, s. 115-121 (Ammon r. – s. 20-21).

7. Encyklopedia Gdańska, Fundacja Gdańska, Gdańsk, 2012. (Klose H. – s. 464-465, Tietze K. – s. 757). Zajączkowski T., *Profesor Heinrich Klose (1879-1968) – chirurg w Wolnym Mieście Gdańsku. Przegląd Urologiczny*, 2008, 9 (4), 50.

8. Schmidt H., *Medizinische Akademie Danzig. Lehrkörperverzeichnis, Personalverzeichnis*, Hamburg, 1949.

9. Klee E., *Das Personal Lexikon zum Dritten Reich. Wer war was vor und nach 1945*, Edition Kramer, Verl. Fischer, Frankfurt/M., 2003 (Albers H. – s. 11, Ammon r. – s. 16, Großmann E. – s. 204; Kluck H. – s. 318; Koll W. – s. 328; Nast O. – s. 428; Schmidt O. – s. 546; Schneider M. – s. 552-553; Spanner R. – s. 589; Thauer R. – s. 621).

10. Żydowo M. M., *Jubileusz Akademii Medycznej w Gdańsku. 70. rocznica powołania do życia pierwszej akademickiej uczelni medycznej w Gdańsku*, Gazeta AMG, Gdańsk, kwiecień 2005 r.

11. Schenk P., *Mein Verhältnis zu der NSDAP in Danzig 1930-1945*. Niedatowane i niepublikowane wspomnienia z Gdańska (w posiadaniu autora).

12. Kürschners Deutscher Gelehrten – Kalender, Verl. W. de Gruyter, Berlin, 1961. (Albers H. – s. 11; Albrecht H. – s. 13; Ammon r. – s. 24; Bohn

H. – s. 180; Büngeler W. – s. 248; Feyrter F. – s. 432; Klose H. – s. 1000; Koll W. – s. 1044; du Mont H. – s. 1373; Nast O. – s. 1422; Rauh W. – s. 1612; Schenk P. – s. 1767; Schmidt Herbert – s. 1810; Schmidt Otto – s. 1815; Schultz W. – s. 1886; Spanner R. – s. 1973; Terbrüggen A. – s. 2081; Thauer R. – s. 2086; Tietze K. – s. 2104).

13. Lembeck F., *Werner Koll. Nachruf*. Naunyn-Schmiedebergs Archiv für Pharmakologie., Bd. 264, 1969, 188-189.

14. Volbehr F., r. Weyl, Professoren und Dozenten der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel 1665-1954, Bd. 7, Verl. Univ. Kiel, Hirt, Kiel, 1956.

15. Wangerin A., *Beiträge und Dokumente zur Geschichte der Technischen Hochschule Danzig 1904-1945*, Th. Schäfer Druckerei, Hannover, 1979. (Albers H. – s. 124, du Mont H. – s. 150, Schenk P. – s. 158, Wagner G. – s. 164).

16. Brusis T., *Geschichte der Deutschen Hals-Nasen-Ohren-Kliniken im 20. Jahrhundert*, Springer Verlag, 2001, 181.

17. Fleischer K., H. H. Naumann (Red.), *Akademische Lehrstätten und Lehrer der Oto-Rhino-Laryngologie in Deutschland im 20. Jh.*, Springer-Verlag, Berlin, 1996. (Schmidt Herbert – s. 59-60 i 171).

18. Raszeja St., *Z dziejów medycyny sądowej w Gdańsku*, Arch. Med. Sąd. Krym., 1997, 47, 111-119.

19. Mallach H.J., *Geschichte der gerichtlichen Medizin im deutschsprachigen Raum*, Verl. Römhild, Lübeck, 1966, 177-178 i 478.

20. Saternus K. S., G. Kernbach-Wighton (Red.), *Forensische Medizin. Eine 100-jährige Geschichte der Rechtsmedizin an der Georg-August-Universität Göttingen*. Univ.-Verlag, Göttingen, 2004, 25-27.

21. Manz r., *Nachruf für Herrn Prof. Dr. med. Dr. jur. Otto Schmidt*, Deutsche Zeitschrift für Gerichtliche Medizin, 1963, 54, 113-118.

22. *Journal of Molecular Medicine, Tagesgeschichte*, 1943, Bd. 22, 18-19, (Schneider M. – s. 352, Thauer r. – s. 352)

23. Nimmergut J., *Deutsche Orden und Ehrenzeichen bis 1945*. Bd. 4, Württemberg (2) - Deutsches Reich. Zentrallstelle für Wissenschaftliche Ordenskunde, München, 2001.

Dr Michał Grabowski jest absolwentem Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Gdańsku z 1967 r. Po studiach przez szereg lat pracował i specjalizował się w Klinice Ortopedii AMG. Od wielu lat mieszka w Niemczech. Niniejszy artykuł, który został opublikowany w *Archiwum Historii Filozofii i Medycyny* (2015, t. 78, s. 57-74), przedrukowujemy za zgodą Redakcji.

rys. Alina Boguszewicz